

Mur

1163
ZAGAR Boštjan
Via Ruggero Manna, 29
TRIESTE

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.— VIDEV, 16. - 31. AVGUSTA 1953, Leto IV. — Štev. 71
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine Naročnina: letna 500.— lir, 6 mesečna 300.— lir.

RAZLJUDENJE V BENEŠKI SLOVENIJI

Prebivalstvo Rezije padlo za eno tretjino v 40 letih

Skoraj vsi delazmožni moški so brezposelni - Edini izhod bi bilo sezonsko izseljevanje v Jugoslavijo

Ze večkrat smo podrobno obrazložili in dokazali v kako bednih razmerah morajo živeti beneški Slovenci. Narodno zatirani, obremenjeni z neznosnimi davki, brez dela in zasluzka in brez kakršne koli oblike socialne pomoči, zapuščajo množično svoje vasi in naselja. To je popolnoma logično. Narod, ki živi v takih razmerah, ne more uspevati, ampak mu je usojeno, da izgine z zemeljskega površja. Ko sta še ukazovala Hitler in Mussolini, ter racisti na splošno, je bilo tako postopanje z narodnimi manjšinami nekaj običajnega. Ni ga pa moči razumeti danes, ko se je svet otrese fašističnega barbarstva. In vendar se ni za beneške Slovence nič spremenilo. Zanje je še vedno v veljavi nekdanja politika in njihove razmere so take, ali pa celo slabše kakor prej. To so dejstva, ki jih nihče ne more zanikati.

Prebivalstvo Beneške Slovenije mora nositi posledice težkega in tako malo človečanskega postopanja, kateremu je podvrženo. Da se prepričamo o realnem položaju je dovolj, če pregledamo stalno nazadovanje prebivalstva v vseh občinah te dežele.

Danes se hočemo zaustaviti prav ob tem problemu, ga analizirati in dokumentirati v cilju, da bi opozorili nani tudi rimsko vlado in parlament. Morda se bodo potem le zganili in podvzeli potrebne ukrepe, da bi zajezili ta nevaren pojav, ki je izključna posledica splošne bede v deželi.

Pri tem proučevanju, ki ga danes začinjamo, bomo vzeli v poštev občino za občino ter bomo začeli z Rezijo, ki je najbolj prizadeta. Tukaj se je zmanjšalo prebivalstvo v taki meri, kakor se ni zgodilo nikjer drugod v vsej italijanski republikli.

Zgovorni podatki

Statistični podatki vzeti iz ljudskih štetij, ki so bila v zadnjih 40 letih, nam pokažejo naslednje številke:

	1911	1921	1931	1936	1951
Pristojni prebivalci	4671	3695	3114	2994	3290
Prisotni prebivalci	2838	2796	2606	2628	3193

Zgoraj navedeni podatki so uradni, kot jih je objavil osrednji urad za statistiko v Rimu, izvzemši številke, ki se nanašajo za leto 1951; katere smo dobili na županstvu.

Res je, da je na podlagi ljudskega štetja iz leta 1951 število prebivalstva malo višje, toda to je le prehodni pojav, ker je v letu 1952 in v prvi polovici 1953 bilo število rojstev mnogo manjše od smrti in sicer v razmerju 1:3 in je prebivalstvo samo v tem razdobju ponovno padlo za okrog 50 ljudi.

njihove potrebe in za preživljanje čez zimo. Edino temu zasluzku se morajo zahvaliti Rezijani, če so takrat razmeroma dobro živeli. Tedaj je bila v tej občini brezposelnost neznana in prebivalstvo je naraščalo. Tudi rezijansko stavbarstvo, ki je danes v okras tej romantični dolini, je bilo modernizirano s prihranki, ki so jih realizirali v teh, sedaj jugoslovanskih deželah, ker je bila večina hiš orenovljenih ali na novo zgrajenih v zadnjih letih pred prvo svetovno vojno.

Nimamo točnih podatkov o številu izseljencev te vrste, vendar pa si lahko ustvarimo približno sliko iz podatkov ljudskega štetja iz leta 1911. Razlika 1833 ljudi (okrog 40 odst. celokupnega prebivalstva) tvorijo prav in izključno moški delavci v starosti nad 14 let, ki so našli delo in zasluzek v zgoraj omenjenih deželah.

Takoj po končani prvi svetovni vojni se je zaprla pot temu sezonskemu izseljevanju in že v nekaj letih je bilo občuti posledice, ker je takoj začelo padati število prebivalstva. To upadanje števila prebivalstva je naraščalo sorazmerno z večanjem brezposelnosti. Ne smemo pozabiti, da je Rezija gorska dežela, kjer ni rodovitne zemlje, kjer ni razvitega poljedelstva in ne industrije in da predstavljajo zaposleno delovno silo edino tisti, ki delajo izven občine. Če v tem smislu preценimo brezposelnost, so podatki o ljudstem štetju precej zgovorni.

Skoraj vsi moški brez dela

Poglejmo sedaj malo kakšen je položaj tukaj danes. Iz podatkov, ki smo jih nabrali na licu mesta, je brezposelnost v Reziji skoraj popolna. Brezposelni, ki smo jih tam našli (in tu so vsi ti samo delazmožni moški), so takole razdeljeni po posameznih vaseh:

	preb. brezposelni	preb. brezposelni	preb. brezposelni
Osojani (vštevši naselje Zamlin)	187	767	224
Sv. Jurij (Bilo)	177	694	220
Štolbica	156	639	141
Učja (Beli potok)	93	404	175
Njiva in Liščeca	108	389	86
Ravenca	88	316	65
Korita	24	81	27
	833	3290	938

Kje je delo in zasluzek? Vlada se nikakor ne bi smela izogniti svoji dolžnosti in poskrbeti, da bi ti ljudje mogli živeti v znosnejših razmerah. Ljudstvo ne zahteva miloščine, ampak dela. Ta problem bi se dal hitro in temeljito rešiti, če bi imela vlada malo več razumevanja. Na samih vratih imamo

Jugoslavijo, ki nima dovolj delovne sile, ter potrebuje zlasti žagarje, drvarje, zidarje in brusarje. Vse te poklice vršijo Rezijani. Nujno bi bilo potrebno, da se začnejo razgovori s sosednjo državo za česeno sporazuma, ki bi omogočil, da se pošlje tja na delo naše brezposelne, ki v Italiji nimajo nobene možnosti zasluzka.

To je edini izhod, ki bi prinesel našim ubogim ljudem nekaj dohodka in bi jim pripravil sredstva za najnujnejše potreščine za življenje, ter bi obenem tudi ustevil padanje prebivalstva te slovenske občine. Sezonsko izseljevanje v Jugoslavijo si želi vse prebivalstvo, ki ga ne mika izselitev v bolj oddaljene dežele, kot so Francija, Belgija ali prekomorske države, ker je od tam težji povratek k družinam, na katere se čutijo tako navežani. Z jugoslovanskimi narodi imajo naši ljudje skupne šege, običaje in jezik in semkaj so vedno hodili na delo in prišli do zasluzka.

Tedoldi Voimir

Pella sestavil novo vlado

Po padcu Piccionijevce vlade je sestavil novo rimsko vlado demokristjan Pella Giuseppe. Novi ministrski predsednik hoče prikazati novo vlado kot začasnno, katere naj bi bila po njegovem mnenju vlada strokovnjakov, dejarsko pa jo sestavljajo samo demokristjanski ministri in parlamentarci.

V vladi je Pella prevzel tudi zunanje ministrstvo in ministrstvo za proračun. Ker je kot predsednik vlade obenem tudi predsednik ministrskega odbora za obnovo (Comitato Interministeriale Ricostruzione), je v svojih rokah praktično koncentriral vse vodstvo italijanskega gospodarstva.

Ostali ministri so: ministra brez listnice Pietro Campilli in Salvatore Scocca, notranji minister Amintore Fanfani, pravosodni minister Antonio Azara, finančni minister Ezio Vanoni, zakladni minister Silvio Gava, obrambni minister Paolo Emilio Taviani, prosvetni minister Antonio Segni, kmetijski minister Rocco Salomone, prometni minister Fernando Mattarella, poštni minister Modesto Panetti, minister za industrijo in trgovino Piero Malvestiti, za delo in socialno skrbstvo Leopoldo Rubinacci, za zunanjo trgovino Costantino Bresciani-Turroni, za trgovsko mornarico Fernando Tamborini in za javna dela Umberto Merlin. Poleg teh sestavlja vlado 32 državnih podtajnikov, ki so bili skoraj vsi tudi v propadli De Gasperijevi vladi.

Nova vlada se je predstavila najprej v senatu, nato pa v zbornici, kjer je dobila zaupnico s precejšnjo večino glasov. Za novo vlado so poleg demokristjanov glasovali tudi monarhofašisti, republikanci, liberalci in zastopniki južnotirolske nemške ljudske stranke.

Ki naj bi jih izvedle poznejše vlade. Med temi je navedel tudi nov volilni zakon, zakon o pooblastilih vladi za ureditev položaja državnih uslužbencev, zakon za uveljavitev kolektivnih delovnih pogojev, izvedbo amnestije in prilagoditev izdatkov za obrambo italijanski gospodarski zmogljivosti.

Obisk tujih novinarjev v Beneški Sloveniji

Sredi avgusta je skupina tujih novinarjev, ki so akreditirani pri raznih tujih časopisnih agencijah v Italiji, obiskali Beneško Slovenijo. Po kratkem obisku v Čedadu so šli do Nadiške doline, kjer so se razgovarjali s prebivalstvom: in se pri tem posluževali tudi slovenskega tolmača. Zanimali so se za življenjske pogoje in za postopanje oblasti do prebivalstva v vseh ozirih.

Ni nam še znano kakšne vtise so odnesli ti cenjeni gostje s svojega obiska, vendar smo prepričani, da ne bo ovir, ki bi jim preprečile, da bi v svojih časopisih ne podali poročil o dejanskem položaju, v katerem se nahajajo Slovenci v Beneški Sloveniji. Sami so se lahko prepričali, da pri nas vsi govorijo po slovensko in da se na šolah poučuje samo v italijanskem jeziku. Prav tako so lahko ugotovili, da starčki in otroci ne znajo italijansko in da celo mladina rajši govori med seboj po slovensko, kot pa po italijansko.

Italijanska vlada je vselej poskušala zakriti ali potvoriti to resnico, ker želi pospešiti proces raznarodovanja, ki ga naše ljudstvo odklanja. Če bi tako ne bilo, bi to ljudstvo v 87 letih, odkar je pod Italijo, že sprejelo asimilacijo k italijanskemu elementu. Do tega pa ni prišlo niti v najmanjšem obsegu. Jezikovna meja, ki je bila leta 1866 pri Kvirinskem mostu, je še vedno tam na istem mestu. Preko mostu se še vedno govori po slovensko v istem obsegu kot pred

vedli zato, da bi lažje poitalijančili prebivalstvo teh krajev.

Prebivalstvo dolin Gardena in Badia, ki šteje skupno okrog 10.000 ljudi, namreč ne govori prave ladinščine, ampak reko nemško narečje, v katerega se je vmešalo tudi nekaj ladinških izrazov iz narečja okrog Ampezza. Njihov uradni jezik je bila vedno in je tudi danes nemščina. Ker so se ljudje je s težavo učili italijanskega jezika, je bil uveden na osnovnih šolah pouk ladinščine, da bi tako lažje iztrgali te ljudi iz nemškega kulturnega kroga. Ko bodo enkrat ladinizirani, jih bo toliko lažje poitalijančili.

Uspeh te zelo premetene politike za poitalijančenje prebivalstva pa je bil do sedaj zelo majhen in skoraj brezpomemben. V obeh omenjenih dolinah se še vedno govori domače narečje, po uradih in v častih z javnimi organi, pa je v rabi izključno le nemški jezik.

»Union dai Ladins« torej ni nič drugega kot poizkus, ki si ga je izmislila krščanska demokracija po vzgledu pokojnega Ljudskega furlanskega gibanja in nima drugega namena, kot da bi služil interesom te nacionalistične stranke, ki je sovražnik vseh narodnih manjšin.

Dobro je, da vemo te stvari. Na osnovi sistemov, ki se jih poslužuje vlada, da bi zatrla vse narodne manjšine v Italiji, nam bo to služilo v pouk.

Čudimo se le eni stvari. Kako opravičuje spricho tolikih poizkusov raznarodovanja, ki ne prizanaša niti nemški narodni manjšini v Zgornjem Poadiju Južnotirolska nemška ljudska stranka sodelovanje svojih parlamentarcev z vlado.

Prišel bo čas, ko bodo spoznali svojo zmoto, če ne bo takrat že prepozno.

Množični izlet na Okroglico

OB DESETLETNICI USTANOVITVE PRVIH PRIMORSKIH BRIGAD IX. KORPUSA NOV BO DNE 5. IN 6. SEPTEMBRA VELIK PARTIZANSKI TABOR NA OKROGLICI PRI VOGRSKEM.

ZVEZA SLOVENSkih PARTIZANOV ORGANIZIRA MNOŽICNI IZLET NA TA TABOR. NAJ SE GA UDELEŽIJO VSI TISTI, KI IMAJO ALI LAHKO DOBIJO POTNI LIST, ZLASTI BIVSI PARTIZANSKI BORCI IN GARIBALDINCI, DA BOMO TAKO MANIFESTIRALI SVOJO POVEZANOST Z NOB IN SVOJIMI BRATI.

STROŠKI ZA VIZUM, ZNACKO IN VOZNO ZNASAJO 800 LIR. PRIJAVITE SE TAKOJ V GORICO, UL. ASCOLI 1-1 KJER DOBITE PODROBNA POJASNILA.

Zakaj so uvedli pouk ladinščine v dolinah Gardena in Badia?

GORJANI

Tu Benečiji no se djelajo cjesto zadibant

Nazadnje Filipan u je paršou do svoje cjeste, ki na ga veže s Cento. 20 ljet to je, ki naši judje no so se toukli za mjeti to pot. Ma te tjelo, ki no judje se jo nardita škuaži zadibant, zak tej, ki to je tu navadi našega governa, no par nas plačuvaju djeluce, ki no djelajo ta na take cjeste po 500 lir podne, brez majedne sikuracioni, brez market za dižokupacion.

Judje, na usako modo, so šli usedno ra djelo, zak te šlo za mjeti ali ne mjeti cjesto, nositi ali ne nositi ta na harbatu. Anjelé ve ne bomo več nosli brjeman tej dan bót tu Cento, kar ve bomo šli ta na marčát, ma čemo pejati z uózam. Ma governo u njema kuo se hvalliti, ki e nam naredu cjesto, če smo jo djelali za 500 lir podne.

BREG — Pred kratkim ne umarla naša vaščanka Cragnolini Ernesta, stara 47 ljet. Zapustila ne 6 otrok, med njemi sta štjere, ki so zlo mladi. Famejli itako močno udarjena od dižgračje, ve izrekamo našo sožalje.

BRDO

Tu no ljeta so se varnili iz Argentine več koj 50 djelouce, ki hitro po tej zadnji ueri so šli tje kudoč obrjesti furtuno.

Povječali so nam, ki tje u tjem kraju oceana mizerja na se stori čuti usaki dan buj an ki to nje bo moči se uodinjati kak sóut za ga poslali ta hiši.

ZAVRH — Na dan sv. Marije avoštnice smo mjele, tej usako ljeta, veliko segro. Dosti foreštjerje te paršio od ushjekraju naših dolin an od Furlanije.

MUZAC — Naša vas ne štjole pred uero 256 ljudi, donás na jih šteje 142. Tu malo več koj deset ljet, naša populaciu ne škuaži paršila na pou.

Na taka rječ na nje točala tu te drue vasi od našega kumura an tuo to nam jasno kaže, ki najbuj mizerje to e tu Muzece. Pouárh te, ve njemame ne luči, ne vode. Naš kumun u bi muoru kej več pensati za nas, zak če to bo šlo takolé indavant, to če priti, ki Muzac no če judje zapustiti.

TORJAN

Zvjedli smo, de je pred kratkim »Cassa Depeceiti e Prestitie posodila našanu kamunu 30 milijonou lir. Ta denar bo služu za skončat gradnjo kamunskega vodovoda. Kamun je že kupu tube, de boju lahko spravili vodo do vasi, ki je še njemajo. Sada, ki imajo soude boju dal na ašto djelo za nardit kanale.

MAZEROLE — Zvjedli smo, de bo maestra, ki je par nas učila, Cantarutti Ines, šla drugo šuolsko ljeta učit u Torjan. Ne vjemo še duo bo paršú ljetos učit namjesto nje.

SREDNJE

GORENI TARBIŠ — Pretekli tjejan, se je precej hudo ponesrečiu u naši vasi učitelj Grisi Arnaldo iz Cedad. Kar se je pelju s svojim motorjem se je zaletu u kamanje an se takuo močno adaru u glavo an zlomú rame. Muorli so ga peljat u špitau.

Ta nesreča je predvsem paršila zavoj slabe cjeste. Kamun bi muoru skarbjet, de naše poti bi se spravile u buojsi red.

U KRATKEM BOJU ODPERLI POŠTNI OFICIH

Zvjedli smo, de poštne oblasti proučujejo možnost za odpreti u našem kamunu poštni oficij (urad). Novi poštni urad bo postavljen u Srednjem, kjer je tud sedež kamuna.

Ljudje so zlo zadovoljni te novice an troštajo se, de ne bo šlo dougo cajta ko boju mogli usek dan dobit pošto an za rakomandane pošjat an soude potegrit, ki jih emigranti pošijajo, jim ne bo trjeba več hodit do Sv. Lenarta.

PRAPOTNO

Imenovanje novega zdraunika

Pred kratkim je bio imenovan za kamunskega zdraunika dr. Antonio Bigai. Zdraunik, ki bo paršú u naš kamun u službo je doma iz Motta di Livenza (Treviso) an je poznan kot zlo dobar profesor. Želimo mu, če bi se dobro počutili med nami.

DEFICITNA BILANCA NAŠEGA KAMUNA

Cegljih so povečal ljetos dauke, naš kamun je zašeu u velik deficit. Zvjedli smo, de letošnja bilanca ima več kot en milijon pasiva an zatuo bo muoru naš

IZ NAŠIH VASI

župan prosit oblasti naj jim dajo posojilo za uraunovesit (pareggiare) bilanco.

Troštamo se, de bo prošnja uslišana. Naš kamun je zlo reven an zatuo vlada ima dužnost, de mu pomaga.

SOVODNJE

OBISK POSLANCA CECCHERINIJA

Pred kratkim je obisku naš kamun poslanec Guido Ceccherini iz Gorice. Paršú je za se pripravat osebno težkega življenja naših ljudi an je obljubu, de kar bo šú u Rim se bo interesrou za de bi se predvsem začelo z gradnjo cjeste u tiste vasi, ki so še brez nje.

KRŠČANSKA DEMOKRACIJA ZGUBLJA SVOJ TEREN

Do 1948 je imjela krščanska demokracija par nas ugodna tla za ljudi goljufat. Saj do takrat so usi zanjo glasovali. Sada pa se je malo spremenilo. Ljudje nečejo več čut od tistega partida an tud u zadnjih volitvah so tuo pokazal, saj je ta partit dobiu ljetos manj kot 50% glasou od vseh upisanih u voliuni seznam. Ljeta 1948 pa je krščanska demokracija žela kar 86% glasov.

SV. PETER SLOVENOV

Škoda, ki jo je nardila huda ura pretekli mjesec znaša po cenitvah, ki so jih ugotovile oblasti na mjestu, nad 100 milijonou lir u cjeli Nadiški dolini. Samo u Sv. Petru je za 18 milijonou lir škoda. U sv. Lenartu 10 milijonu, Sovodnjah 10 milijonou, u Dreki 10 milijonou, a Grmeku 4,5 milijonou, u Srednjah 4,5, u drugih kamunah pa je za 57 milijonou lir škoda.

Troštamo se, de oblasti boju rjes dale pomoč prizadetim krajam takuo kot so obljubile.

LIPA — Nje dougo od tega, ki se je poročiu naš vaščan Juša Paskual. Za

ženo je uzel Plota Irmo iz Šcigle. UMRILI SO — Pretekli mjesec so umrli u našim kamunu Kručil Albert star 20 dni an Struzzo Angel.

NOVI UCITELJI

U šempeterskem raznarodovalnem učiteljšču (Istituto Magistrale) so ljetos diplomirali tite študentje iz Beneške Slovenije: Dorboló Alcide iz Prapotnega; Dorboló Rina iz Bjač; Tofoletti iz Fojde an Koređić Julija iz Sv. Petra.

Pastarica

učice pase

Pastarica učice pase, ona ima svoje špase. Pastirc pa prav: juhe! juhe! na planinci luštno je.

Pastarica maslo kuha, mene daje an koščič kruha. Pastirc pa prav: juhe! juhe! na planinci luštno je.

Gor u planinci je luštno biti, je zadosti sjera jesti. Pastirc pa prav: juhe! juhe! na planinci luštno je.

V planinci trava raste, kjer jo učica rada pase. Pastirc pa prav: juhe! juhe! na planinci luštno je.

Bog požegni našo planinco, kjer nam špiža našo živinco. Pastirc pa prav: juhe! juhe! na planinci luštno je.

TAJPANA

Popravljenje karnajske cjeste

Videmski tehnični urad (Genio Civile di Udine) e poslôu no komisijo, de bi natanko pregledala stanje cjeste, ki na veže naš kamun z Nemami. Zdi se, ki karnajska cjesta na če beti razširjena an tu tjeih krajah, kjer na je strana, no jo če na novo narditi buj baso za uodón. Tej, ki so inženirji povjedali, ta cjesta na bi muorla beti široká tej ta, ki na peje dou mez Kruoža, tu Terski dolini. Takoviš na če beti škuaži u

REZIJA

Kako smo praznovali „Šmarno mišo“

Dne 15. in 16. t. m. smo praznovali običajni letni praznik, tako imenovano »šmarno mišo«. Že dolgo časa nismo videli v naši dolini toliko ljudi kot ob tej priliki; prišli so iz Trsta, Gorice, Vidma in drugih krajev z najrazličnejšimi prometnimi sredstvi. Razpoloženje vseh izletnikov, kakor tudi domačinov, je bilo izredno veselo. Organiziran je bil tudi srečelov in ples, kjer ni manjkala tudi znana tradicionalna »rezijska«.

Ta dan pa nismo praznovali samo »šmarno mišo«, ampak smo se tudi spominjali dni iz narodnoosvobodilne borbe. Mladinci in starejši možje, ki so sedeli pri kapljici dobrega vina in se spominjali kje je kdo bil in v kakšnih okoliščinah na dan »šmarne miše« pretekla leta, so si poklicali v spomin tudi praznik iz leta 1944. Pred devetimi leti je prišla namreč v Rezijsko in sicer v Ravenco igralska skupina slovenskih partizanov, ki so prepevali in recitali partizanske pesmi in so uprizorili celo malo igrice.

Kar hitro smo se naučili nekaj partizanskih pesmi in tako smo mogli z našimi brati ob spremljevanju harmonike prepevati tiste lepe melodije. Vse to nas je takrat tako prevzelo, da nas še vest, da se bližajo Nemci, ni moglo razganiti. Pa kaj bi nas ne prevzelo, saj smo prvokrat doživeli kaj tako lepega: poslušali smo slovenske recitacije in gledali slovensko igro. Tista igralska skupina, ki je bila iz Slovenskega Primorja, je obljubila, da se bo še povrnila med nas in da bo skrbelo za ljudsko prosveto, a zaradi težkih okoliščin se to žalibog ni moglo uresničiti.

Prav v teh dneh čitamo v raznih slovenskih časopisih, da se bo vršil v dneih 5. in 6. septembra velik praznik Primorske in sicer na Okroglic v Vipavski dolini. Na tej proslavi se bo zbrala množica ljudstva in nešteti partizani ki bodo obhajali desetletnico primorskih brigad in desetletnico vstaje primorskega ljudstva ob kapitulaciji Italije. O, če ne bi bilo teh mejá, kako radi bi se udeležili tudi mi Rezijski tega praznika in tako bi se mogli srečati zopet s tistimi hrabrimi junaki, ki so nas bodrili v težkih dneh in zapeti z njimi zopet tiste lepe pesmi, ki smo jih peli z njimi pred devetimi leti v Ravenci in katere so nam privrele iz srca na spomin na tisti veliki dogodek tudi na letošnji praznik »šmarne miše«.

RAVENCA — Dne 15. t. m., ko je bila pri nas »šmagar« so se otroci prav posebno začavali na vrtljaku. To veselje pa ni trajalo dolgo, kajti Madotto Ipolito je padel na tla in si pri padcu poškodoval nogo. Madotto je doma iz bližnjega zaselka Osojani.

PODBONESEC

Demonstracije pruoť krivicam v Črnem vrhu

Žene presjekle željezo ni! za protest - Karabinjerji tu paražon spravli štjere može - Ljudje zahtevajo, de se jim zgradi cjest

Naša vas je ta narbuj težka vas ne le Nadiške doline, ampak cjele Slovenščine. Usak, ki gre iz Stupece u Črni vrh po starni an nevarni pot, ki je nje para u cjeli videmski provinci, muore uón daržat jezik an se pošteno potit še, če gre prazan. Če, pa muora nest brjeme na harbatu, kadar pride gor, ima potrjebó svetega oja. Mi Črnovršani smo usi zmaltrani od djela, ker muormo parnest u vas use na harbatu po starnih stazah an po kamanju skuoze čelá. Kadar gremo u dolino al pa u Cedad, nas že iz hoje spoznajo, de smo iz Črnega vrha. Lahí debelo gledajo za nam, ku de bi bli kajšni pohóštni duj ljudi an dostokrat se nam zaničljivo posmjeňajo an zaničevajo z znanim rekóm »šklafe di Monfoščet«.

Ah, če bi čedajski gaspuódcaci an te namalane gospice le adán samkrat paršli u Črni vrh, bi vječli kakuo smo potrjebni usmljenja an spoštovanja, ker četud muormo plačovat dauke kakor oni, imamo takuo težkuo življenje, de se muormo še kamanju usmliti. Tam dol imajo asfaltirane cjeste an jim parpejejo use pred hišna vrata, mi pa muormo prenašat use gor na piečah, po stazah, ki so nevarne še za kozé. Oblastniki an usi poglavarji tjerjajo od nas dauke an nas hvalljo, de smo barki Talijani, ker zvestuo plačovamo tud visoke dauke, če nam jih naložijo. Kadar pa jih prosimo, de naj boju tud oni barki talijanski poglavarji an de naj nam nardijo cjesto, ki že tekej nam jo očečuvajo, posebno pa že kadar se bližajo votacioní, takrat njesmo več barki Talijani ampak revolucionarji. Ker smo revčji an stojimó visokó u hribih, misljo, de njesmo ku ti druž ljudje an usak djela z nami kar óe, naj bo oblastnik, gaspuódc al magari še cigan. Usak misli, de smo buj nazaj ku ti druž ljudje an da nas zatuo žihar skube.

za vlačit biaguo iz Stupece u Črni vrh. Pametno djelo, če bi željezna nit služila za paršparat ljudem fadijo an stroške. A kadar so ljudje vidli, de tisti, ki so jo nastavli, njeso imjel druga namjena ku svoje interese djelat an de telefrika bi bla za nje mouzna krava s katjero bi oni veliko obogatjeli so protestirali na use kraje an tjerjali de naj željezna nit bo od use vasi an ne samuo od nekatjerih. Ker pa usi protesti njeso nič pomagá, so črnovrške žene, u cajtu velike maše na praznik sv. Roka, presjekle s sekjero željezo nit, ki se je potačila not pod čeló. Nič nje pomagalo, de financoti so paršli proč potiskat žené an branit željezo nit, ker može so partekli branit svoje žené an financoti so muorli pustit dok nit nje bla not u potoce.

Popoudne so paršli karabinjerji an so pejal u čedajske paražone naše vasnike Cenčić Alojza, Čerčić Jozefa, Špekunja Angela an Špekunja Nardina, a so jih za par dni buj pozró von spustil. Sada

je usa pravica na nogáh an djela preiskavc za zvjedet, de kaduo je odgovoren za to babjo revolucijon an za mu nabasat špeže za škodo, ki so nardili željezni niti.

Brez nobedne preiskave, usak pametan človek muora zastopit, de usa odgovornost spada na naše poglavarje, ki je nečejo zastopit, de Črnovršani so ljudje ku ti druž, ki plačovajo dauke za plazouve an za grepe med katjerimi muorejo živjet an tarpjet an de zatuo imajo pravico injet cjesto ku ti druž. Saj jim je bla ta cjesto stuo an stuokrat objubjena. Nje čude, de kadar vidijo, de jih imajo takuo očitno za norčá, ker so ubogi gorjani, tud potarpežljivi Črnovršani zgubijo potarpežljivost an pokažejo svojo jezo kakor so jo pokazal na praznik svetega Roka. Je zastonj slepit ljudi z željezo nitjo, ki bo hucna samo tistim, ki imajo tarkaj soudu, de jo morejo kupit; dalje judeni cjesto, de si boju mogli usi pomat an takuo ne bo trjeba uóžit dol po paražonah nobednega.

ČRNI VRH

FOJDA Podvrata je bila končno priključena našem kamunu

Pretekli tjejan je blo publikano ta na »Gazzetta Ufficiale«, de je ministerstvo za notranje zadeve odločilo, de vas Podvrata, ki je do sada spadala pod ahteonski kamun, se priključi našem kamunu. Vaščani iz Podvrat so novico sparjel z velikim vesejem, ker takuo od sada naprej, boju imjel čosti poti ošparane za jeti na kamunski oficij. Do sada, ki so bli pod Ahtnom, so muorli ljudje iz Podvrat zamuditi tri ure hodá za priti tu Ahten an do tje nje niti vodila cjest a zatuo so muorli hodit skuoz hribe po tesnih an starnih stezah. Fojda pa je deleč samo eno uro an tje vodi tud cjest.

FOJDA Podvrata je bila končno priključena našem kamunu

Ahtenski kamun nje teu, de bi se ta vas odecplá, zak je imeu velike interese par daukih an zatuo ta zadeva se je zavlačevala 8 ljet. Kot je znano, ljudje iz Podvrat so začeli ljeta 1945 agitirati za priključiten k Fojdi an za priti do tega so muorli špendat kup soudou, ker so muorli par tej reči posredovat nodar an avokati, ki sevjeđa zlo koštajo.

PODCERKEV — Z novim šuolskim ljetom bo paršú učit u našo vas maestro Lendaro Adolf, ki je do sada učiu u Fojdi.

PODKLAP — Iz naše vasi je šlo u preteklem mjescu 18 djelouceu u inozemstvo (estero). Nekaj jih je šlo u Francijo an nekaj u Belgijo. Usjem želimo pouno sreče an de bi se zdravi kmalu varnili damá u svoje družine.

ZA NAŠE DELO

Če se prašiču inflamà vrat

Prašiču se inflamà vrat, če se prehladi. Prehlad pride, če rata po ljepih gorkih dneh hitro marzlo, dažeuna ura, če pridejo po gorkih dneh hladne noči, če ugrijeti prašiči piijejo marzlo vodo ali se u njej kopajo. Kadar se prašič prehladi mu oteče glava an vrat. Dihá zlo hitro an težkuo an ne muore dihat skuož nosnice ampak le samuo skuoz usta. Učastih tud močno hartí, de se ga buje deleč od svinjaka. Vrat postane tard. Glas bounega prašiča je hripou an ima kašej. U začetku žre bolan prašič malo an najrajš rjeded fuotar, potlé pa ne mara več jest. Če je boljezen zlo huda, vrat še buj oteče, tud glava od nosa do ušes postane otekla an nos rata plaukastorardeč.

Dok prašič lahko žre nu dajte kislega mljeka, otrobove vode, umjes pa zmješajte po adno žlico glauberjeve soli. Prašiča zaprite u gorak hljeu an kar je ljeпа ura ga spustita na ajar. Po vratu djelejte masadžje z gorkim oljem, s petroljam al z mešanico 100 gramou linovega olja an 50 gramou salmijakouca (amonijaka). Kadar ne djelate več masadžje, ovite vrat s kako vounejo kunjjo, de bo na gorkem.

Tisto boljezen se lahko ozdravi. Prašiča se ubije le takrat, če je nagobarno, de bi se zadušiu. Mesuo je dobro za jest.

Plavo mljeko

Nekatjere krave imajo mljeko plavo. Ponavad je mljeko kadar je pomouženo naturalnega kolorja, a če stoji u posodi 12 al več ur se parkazujejo na varh plave lise (magle), ki se hitro širijo. Tud smetana postane plava. U časih se pa zgodí, de je smetana armena, mljeko pa je plavo.

Uržuh tega so bakterje, ki so u vimeu al pa pridejo iz ajarja u mljeko. Ker rata mljeko plavo šele čez več ur, tuo je takrat kar se začne kisat, je narbuojše, de se ga hitro pouca.

So pa tud take krave, ki dajejo mljeko, de rata že čez malo časa plavo. Takega mljeka ne mara nobedan kupit. Mljkjo pride plavo zavoj tega, ker krava slabo prebavija an zatuo ji je trjeba dat drugí fuotar an kaj takega, ki ji želedec vinforsí.

Kadar zajci menjajo dlako

Ponavad zajci menjajo dlako dvakrat na ljeo, spoladi an jeseni. Kedaj začnejo dlako menjat an kedaj končajo, je zavisno od temperature ajarja, od zdravja zajceu an od fuotra, ki ga jedo. Nekatjeri zajci nimar zgublajo dlako; tisto je zavoj tega, ker živijo previč na gorkem an se premalo gibajo.

Mladi zajci začnejo zgubjat dlako po šestih tjeđnih, kadar zgubijo svojo otroško dlako. Tisto skubenje durá 6 do 8.

tjeđnu. Drugikrat začnejo menjat dlako po štjernih mjescih an jo menjajo šele po treh do štjernih mjescih. Po admim mjescu začnejo spet dlako zgubjat.

Zajci začnejo dlako zgubjat najprej pod vratom an okuol repa, potlé po harbtu an ob krajah, nazadnje po zadnjih nogáh. Za zvjedet, če je koža dobra za strojit (končjat), uzemite zajca u roke an mu uderite malo diake na harbtu, vratu, trebuhu an zadnjih nogáh. Če med parsti ne ostaja dlake, se zajc ne skubi, če pa buosta imjel med parsti dlako, muorate počakat, de menja dlako. Lahko pa še na drugo vižo poskuste, če zajc zgubja dlako. Pihnite na več krajih u dlako an gledejte kajšno barvo ima koža. Če je koža bjela, je zajc že zamejnjo dlako, če je pa plaukasta, koža še nje dobra. Tuo vajá za bjele zajce.

Pustite kokoši na pošječene traunike

Če imate traunike blizu hiš, pustite, de se boju sadá, ki je trava posečena, pasle po njem kokoši. Kokoši boju na poseženim trauniku zglihale use kartine. Ne smijete se jezít, če se boju kokoši vajale po kartinah, ker jih boju takuo še buj pargilhale. Popasle boju tud use mravljišča an pojedle koblice, čarvé an druge škodliuce.

Z nobedno drugo rečjo se ne uniči škodliuce na trauniku takuo hitro kakor s kokoši an zatuo jih pustite, de se tam pasejo. Par tjem imate še drugo korist, ker se kokoši dobro najedo mastnega fuotra an vi lahko šparate s sjerkom.

Objeranje an pošiljanje breskev

Čas na način objeranja breskev se računá po tjem, al so za prodajo na domačem targu al za pošiljanje deleč.

Breskve, ki so namjenjene za domači targ, je trjeba obrat malo prej ku ratajo mehké, kar boju imjale ljepo zrdjele barvo (kolor). Objerati jih je trjeba usak dan al useke dva dni. Če se jih objera previč zguodaj, breskve zgubijo okus.

Če pa pošiljate breskve deleč, kjer traja vožnja več dni, jih je trjeba potargat dva do pet dni prej ku so zrdjele, tuo se pravi, de muorajo imjet zrdjele barvo, a so še tarde.

Breskve je trjeba targat z roko an jih kladat nalahko u koš. Potlé jih je trjeba prebrat an sortirat po debelosti. Nezdrame, ranjene an previč zrdjele breskve je trjeba proč spravít.

Za prevoz breskev so narbuojši gajbice (kasele), ki so na varhu buj široké ku od spuodaj. Znotar je trjeba gajbice obložít s karto.

Breskve, ki so poškodovane, al ki so padle na tla, njese za razpošiljat, zak začnejo sobit gnit an potlé gnijejo še druge zdrame breskve.

Breskve je narbuješ objerat žjučaj, kar je rosa že prešla al pozno popudan, kar je ajar že hladén. Od rose al dežá mokrih breskev se ne smije objerat, zak ratajo grde.

Kaj je kompost?

Kompost se imenuje tisti gnoj, ki se ga nardi iz ostankou u vartu, na polju, u gozdu al vinogradu. Na kompost se metajo smeti, pljeveu, listje, hišne smeti, cjestno blato an use kar se vam zdi, de ima u sebi kaj sostanc an kar se ne smije previč hitro dat u zemljo. Če se varže take reči na gnoj, bi ne segnile zadost an bi se tud preneslo pljeveu na polje.

Ponavad se darži kompost u kajšni sjenci na vartu, ki se ga pokrje s tjem, de se gor posadijo buče. De use reči u kompostu hitro segnijejo je trjeba an-

krat al dvakrat u ljeo premješat tist gnoj. Ker je u kompostu malo dušika, ga je trjeba pred nucanjem politi z gnojnico. Kompost se nuca takuo kot gnoj. Posebno tisti kmetje, ki imajo malo živine an zatuo imajo malo gnojja, bi muorli skarbjet, de si nardijo kar največ komposta.

Djelo u kljeti

Tale mjesec je zadnji čas, de počistite kljet, kjer sta daržal vino. Zidove je trjeba prebjelit an tuo se narbuj hitro nardi, če nucae navadno pompo za vinnjke špricat. Očistite tud sode. Zapuonrite si, de se u nečistem sodu pokvar tud narbuojše vino. U tjem mjescu je trjeba prou posebno gledat, de je kljet hladna, ker gorkuota škoduje vinu. Zatuo naj bo kljet čez dan zaperta, ponoči pa odperta. Če se vam zdi, de je nagobarnost, de vino rata kislo, mu dodajte na usakih 100 litrou 10 gramou kaljevega metabisulfitá.

Če je hljeu moker

Če je svjet, na katjerem stoji hljeu, moker, je trjeba zemljo okuol hljeva osušít. Poskarbjet je trjeba, de se voda od strjehe dobró odtjeka an zatuo naj se nardi potrjeben žjeb. Tisto stran hljeva, na katjero bje dež narbuj močno, je trjeba žmautat s tako mauto, ki ne pušti prit vodo notar u zid. Če je hljeu moker zavoj previč nizkega ležišča živine, buj nizkega od okuolnega svjeta, je trjeba zidove od zunaj žmautat s cementovo mauto an jih dobro namazat s katancom.

Odtok gnojnice, ki gre tesno ob zidu, muora imjet primjeren padeć an kanali od gnojnice muorajo bit pru nareti. Pokriti kanali za gnojnico so dobri samuo takrat, če se jih usak dan čisti.

Zidovi, ki so mokri zavoj mokrute ki pride iz zemlje, se jih muora presušít an

Mlekarska posoda

Mlekarska posoda ne smije bit željezna, lahko je lončena, steklena, porcelanasta al iz pocinkane pločevine (latta zincata). Lesene so samo pinje an parprave za djelet ser an maslo, ker se ljes težkuo očisti. Use mlekarske posode muorajo bit zlo čiste. Usakikrat je trjeba uso posodo umít najprej u marzli vodi, potlé pa u vroči raztopini sode al japna an potlé se dobro splakne an posuši s čisto kunjjo al še buojš na soncu. Mlekarske posode se ne smijejo nucať za druge reči.

Kakuo se ušafa sjeme od kumar

Potargajte popounoma armene an zrdjele kumare an jih daržite še nekaj dni na soncu. Potlé prerježjte kumare z nučam po dougem an iz njih stisnite s parstom sjeme an tisto vodo, ki je notar, u kajšan lonác. Use skupaj pustite osam do štjernaúst dni al še več časa u loncu. tuo je takuo dougo, de se tista voda posuši. Kar je tuo nareto, naj se nalije u lonác čista voda an potlé se jo spet odljeje an tisto splakovanje naj se djela takuo dougo, dok je bo ostalo sjeme čisto. Takuo oprano sjeme naj se loži u kajšno sito an spravi na tak prator, kjer je ajar. De sjeme ne bo mufovjelo, naj se usak dan malo premješa, kar se pa popounoma posuši naj se ga spravi.

Objerajte samo zrdjele sadje

Par nas kmetje čestokrat objerajo še nezrdjele sadje, kar pa nje prou, zak sadje zgubi na okusu an je manj odporu. Zapuonnita si tuole:

Sadje je zrdjele takrat, kar začne samo odpadati al kadar ga lahko odtargate z drevesa s pecijam vred. Tako sadje ima buj debelo kožo an ima buj debelo plast čere na lupini an zatuo se dougo časa ohrani zdravo u skrambah an dougo časa obdarži svojo težo. Vjedet je trjeba tud, de prou u zadnjih dneħ zrdlenja ušafa sadje narveč cukerja an se mu izbuojša okus.

Marzla an mokra tla se poprav takuo, de se posuje za 20 do 40 centimetru na debelo z drobno koksovo žliandro (karbonina). Tisto plast se pokrje z drugo plastjo betona za deset centimetru. Tla iz betona, cementa al kamenja se muora pokrit s drugo tanko plastjo cementa an na tisto lošti asfaltno izolirno lepenko. (Karto papateko). Na use tuo je trjeba lošti dobro kuhan madon al pa specialne laštre.

U gozdniħ krajah nucajo za nardit pod u hljevu ljes, ki ga namočejo u katanu.

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL		
	po kg.	
Krave	L. 165 do	245
Voli	» 235 »	260
Jenice	» 240 »	270
Ovce	» 140 »	150
Koze	» 100 »	120
Praseta	» 230 »	260
Teleta	» 405 »	440

ZIVINA ZA REJO		
	po glavi	
Krave mlekariice	L. 123000 do	140000
Jenice breje	» 133000 »	156000
Junci (12 mjesecu)	» 90000 »	110000
Praseta (12-20 kg)	» 3750 »	5400

PERUTNINA-ZAJCI-JAJCA		
	po kg.	
Kokoši	L. 535 do	590
Piščanci	» 600 »	650
Race	» 475 »	525
Purani	» 520 »	540
Gosi	» 380 »	450
Zajci	» 240 »	260
Jajca (usako)	» 25 »	26

ZITARICE		
	po kuintalu	
Ušenica	L. 7000 do	7100
Sjerak	» 6800 »	6900
Ušenična moka (0)	» 9100 »	9300
Sjerkova moka	» 7500 »	7700
Ušenični otrobi	» 3500 »	3700

GRADBENI LES		
	po kubičnem m.	
Bukovi hlodi	L. 15000 do	15500
Orjeħovi hlodi	» 18000 »	19000
Čerješnovi hlodi	» 17000 »	18500
Smrjekovi hlodi	» 15000 »	16500
Jesenovi hlodi	» 18000 »	19750
Borovi hlodi	» 11500 »	13000

DRVA		
	po kuintalu	
Bukova (suhe)	L. 850 do	900
Bukova (surove)	» 750 »	800
Mehka drva	» 570 »	730
Bukovo oglje	» 3000 »	3300

SADJE AN ZELENJAVA		
	po kg.	
Fišou (frišen)	L. 30 do	45
Štročji fižou	» 20 »	60
Solata	» 35 »	100
Krompir	» 18 »	35
Jabuka	» 10 »	40
Hruške	» 10 »	40
Breskve	» 30 »	80
Česple	» 10 »	15

SER AN MASLO		
	po kg.	
Mlekarniško maslo	L. 930 do	950
Domače maslo	» 800 »	850
Sir do 2 mjesca star	» 420 »	450
Sir čez 2 mjesca star	» 600 »	650

MENJAVA DENARJA		
Zlata šterlina		6550
Napoleon		5230
Dolar		625
Šterlina karta		1625
Švicarski frank		116,50
Belgijski frank		12,20
Francoski frank (100 fr.)		149
Avstrijski šiling		25
Dinar		94
Zlato po gramu		750
Srebro po gramu		17,50

NAŠI PAGLAVCI

ERTICE IN SLIKE IZ BENESKE SLOVENIJE

Čakanje

Bila je krasna jesenska sobota. Popoldan se je že nagibal k zatonu. Vaški otročji drobí se je skliceval in zbiral.

»Ali greš čakati? Ali gremo čakati? — Čez grem čakati, ali greš ti? Pojdimo čakati! — Halo, čakati!»

Vsa ta in enaka vprašanja in vabila so se ponavljala in križala, nakar se je kmalu zbralo na vasi šumno krdeice najmlajših dečkov in deklic.

Kaj so nameravali ti paglavčki? Kaj se bilo to čakanje?»

Povedati moram, da je za naše ljudi sobota tedenski semenj ali kakor sami pravijo, trg v Čedadu. Ob sobotah pride v mesto z vseh naših gora in dolin ljudstvo, ki prinaša prodajat, kar more, ali si obratno nakupi, kar mora.

To starodavno, nekđaj slavno furlanško mesto z okžimi ulicami in z načrnelimi stebvami je ob sobotah čisto slovenško. Po ulicah, trgih, prodajalnicah in

gostilnicah se gnete živahna in pisara množica, da ni tako lahko preriti se skozi. Vse šumi in kričí kakor na vsakem živahnem sejmišču. Povsod ti bje na ušesa domača govoriča in človek, ki je navajen, spozna že po različnem izgovarjanju besed, odkod so ljudje, ki napoljujejo mesto: ta je Drečanji, oni je Mrvinec, ta pa je Črnovršanj in pri njem Matajurec. Ti so Nedíževeci, oni-je Rečanje; drugi pa že Mažarolci in Čenebolci, ki ne spadajo k šempeterskim itd.

Domov se vračajo po priliki: eni prejdrugi pozneje, vendar tako, da se popolne mesto izprazni in umiri in nastopi zopet vsakdanje mrtvo življenje.

Dolge vrste s koši, vrečami, ljudmi nabranih vozov se počasi vijejo po široki, zdaj hudo prašni, nato strašno blatni cesti. Zdaj pa zdaj se prerije skozi in hiti naprej lahek koleselj ali pa oprezno švigajo mirno ob cestnih rebih dvokols-

sa, dočim se posamezne skupine pešcev z glasnim kramljanjem gugajo proti domu.

Vsa ta dolga karavana se vleče skupno po cesti do Mosta; potem krenejo eni po nadiški, drugi po rečanski in tretji po sovodnjiški dolini, da se potem še nadalje cepijo in drobijo vsak proti svojemu kraju. Prej ali slej, kakor Bog hoče, priromajo vsi ti ljudje domov.

Težko da kdo izmed njih pozabi, da čakajo doma otroci z vprašanjem: »Kaj ste prinesli? Seveda ta »kaj« velja samo za igrače, za sladčice in sploh za take reči, ki jih otrok želi ali jih je na predvečer kar oblastno naročil ali vsaj priporočil, da mu jih prineso. Važnejše stvari so zanje brez smisla, razen če ni kaka novost ali kaka redka posebnost.

Zdaj pa bralec že sluti, kaj je ono »čakanje« in kaj hití čakati četica naših paglavčkov, ki so se pravkar strnili na vasi.

V četi so bili zastopani razni Drejčki, Tončki, Tinčki, Vančki, Mihci, pa tudi Minčić, Katic, Nežic, Terezić ni manjkalo.

Vsi skupaj so se veselo in šumno pobraли po poti, ki pelje iz vasi doli po hribu, ter se ustavi ne daleč na navadnem mestu, kjer se pot ostro zasukava za rebrom in odkoder se odpra razgled čez vse zasukano pobočje. To pa strmo pada

v majhno postransko dolino, ki ima svojo rečico in čisto, dočim se s hrbtom znižuje do glavne doline, ki se krasno razvija med goricami, polagoma padajočimi in izgublajočimi se v planjavo proti Čedadu. Po tej dolini, ki se ob vznójžu hriba deli na dve manjši, razhodni, namreč že omenjeno in še na drugo na nasprotni strani hriba, tečeta bolj ali manj vzporedno glavna reka in glavna cesta, v kateri se strinjata postranski. Ze iz hriba se vidi, kako se vozovi in ljudje lomikajo proti domu. Po postranskih dolinicah, do podnožja gora peljejo ceste, potem pa hribovske poti v razne vasice, ki samotarijo v zelenju tu in tam po obronkih. Pot v našo vas se začinja vzpenjati po pobočju, kjer se konec glavne doline cepi.

Prostor, ki je služil našim paglavcem za čakališče, je bil precej položen in prostoren, kakor nalašč zanje. Nad potjo se je razprostiral gladek travnik z velikanskimi, strašno starim kostanjevjem, ki je nudilo, kadar je bilo treba, najprijetnejšo senco. Pod potjo je svet, gosto posejan s kostanjem, strmo pašal v dolino in pri dnu je bil že popolnoma zaraščén z vsakojakim grmovjem.

Okolica je bila slikovita, razgled nad vse lep in obširen. Dober kos vse furlanske planjave, posejane z vasmi in

prekrižane s cestami in rekami, se je razprostiral v sinjo daljavo, a na koncu se je v zapadnem soncu blestela dolga in široka črta kakor živo žareča železna plošča. Ta je bila laguna, tik za njo pa morje.

Otroci se sicer niso veliko zmenili za naravno krasoto. Najrajši so se prekucevali po mehki senožeti, noreli, kričali in uganjali vse, kar jim je mlada domišljija narekovala. Večkrat so se sprli, zlasali in pretepli; pa to ni trajalo dolgo. Umiriti se je bilo treba, ker so imeli druge skrbi. Zdaj pa zdaj je eden ali drugi zletel na ovinek gladat, če ni morda kak »Čedajec« priromal v goro.

Ako je šel na ogled porednež, se je zgodilo, da je imel koga »za mušac«, ali kakor pravijo drugi Slovenci, za norca, češ, tvoj oče gre ali tvoja mati. Opozorjeni je tekel, pa je ostal z dolgim nosom. Odtod obči smeh na njegov račun, pa tudi jeza istega, preprič, svanje in za posledak korčna klofuta, vse na veselje ostalim.

Naposled so »Čedajci« vendar začeli prihajati.

»Tonček! Vaš stric gre,« pravi eden resno.

Tonček in sestrica sta pustila igre in planila stricu naproti.

(Nadaljevanje sledi.)

Za naše mlade bralce

Vouk, pes an mačka

Par adni hiš so imjel psa, ki je biu zlo star. Zavoj tegá so ga spodil od hiše. Pes je šu proč od duoma an po vsej poti je joku. Med potjo ga sreča vouk. Upraša ga: »Kaj ti je, psiček, de jokaš?« — »Saj mi ne muoreš pomagati, kaj naj bi te pravu,« mu odguori pes. A vouk je silu vanj dok mu nje povjedu svojo nesrečo. Vouk mu na tuo porčé: »Če nje nič drugega, ti lahko pomagam. Poslušaj me! Jutri boju šli tvoji gospodarji an družina u senožet travo kosit. Opuđan jim bo parneslá gospodinja južno. S sabo bo uzela tud ta malega otročiča. Kar boju pojedli, boju šli usi na đjelo, otroka boju pa pustil u sjenci na robu gozdu. Ti se skri za drevo, kar boju šli proč, pojdi h otroku. Tenčas bom jest paršú iz gozda an bom teu nesti otroka. Ti začni lajat. Kar pridejo domači gledat, kaj je, bom zbežu. Ti pa leti za mano, u me ne smiješ oklat.«

ta mu pros, de zaki ga je oklú an ga pokliče na dvojoj. Jau je tud naj parpeje s sabo pričó an če ne pride, de ga bo pojedu.

Pes je šu damú an joku, ker nje vjedu kje bi ušaju pričó. Svojo nesrečo je povjedu mačku an tist mu je objubu, de mu bo pomagu.

Drugo noč je maček počaku psa an sta šla skupe pruoť gozdu, kjer ga je že čaku vouk, ki je imeu za svojo pričó medvjeda. Kar sta vouk an medved zagledala psa an mačka sta se smejala, potlé pa se je vouk skrtu u listje, med-

ved pa je šu na drevo. Par tjem je vouk uzdignu glavo an listje je zašumjelo. Maček je začu šumenje an je mislu, de je miš, kar je zagledu voukovo uho. Hitro je skoču an zagrabu uho s parkjami. Vouk se je ustrašu, skoču je na noge an se zaletu u skalo, de se je ubiu. Maček se je ustrašu vouka an je skoču na drevo, kjer je biu skrit medvet. Kar ga je medvet zagledu, si je mislu, de je že ubiu vouka an de bo sadá še njegá an zatuo je skoču na tla, de bi se rješú mačka, ma se je ubiu glih takuo kot vouk. Sadá je skoču maček h psu an mu je jau: »Ali si vidu kaj sem nardiu?« Kar dve zveru sem ubiu.»

Pes je biu zlo kontent, ga je zahvalu an oba sta šla damú.

UOHARNA ŽENA'

Takrat, kar sta hodila po svjetu še sv. Petar an sv. Pavel, je živjela u adni hiši na samim, adná zlo uoharna žená. Za usako palanko se je tresla, usakega berača je spudila od hiše. Kadar je spravila palank za adán cekin, je odvezala hlačó, ki jo je imjela nimar skrito pod zglauvjem, an je s tresočo roko notar spustila cekin.

»boljezen snje; muorebit pa, de imaš kaj drugéga za nam dat. Pogledej, kaj imaš u tisti hlačí?«

»E tuo so sami kamenčki.«

»Sami kamenčki?« Bog naj ti jih po-

An dan prideta sv. Petar an Pavel tud u nje hišo. Žená je bla malo bouna an je ležala u pasteji. Zlo se ustraš, kar čuje, de zunaj tuče na vrata, an hitro začne skrivat svojo hlačó; a u tjem cajtu že odpre sv. Petar vrata an jo prosí za bogo ime.

»Kje bom pa uzela?« zagodarnja starka.

»Al tud nobednega koščka kruha nje-maš?« je upraša sv. Petar; »pogledej, mi smo lačni, ker hodimo cjeu dan.«

»Tud kruha njemam,« garduo odguori žená, »saj vjesta, de boljezen use snje.«

»Rjes je,« porčé sv. Petar žalostan,

žegna!« nazaj povje sv. Petar an gre naprej po svoji poti s sv. Pavlom.

Kar sta svetnika šla proč, se je uoharna žená zasmejala an je jala sama sebi: »Pa sem vas okuol spognala.« Potlé je hitro razvezala svojo hlačó, de bi štjela naprej cekine. A joj! U hlačí nje več cekinuo, ampak sami kamenčki. Takuo se je žená sama sebe okuol spognala.

S kruham ali brez kruha

(Pravca u terskem dialetu)

Očá u gre s sinom tu cetat prodajat jajca. Njesta jih neslá dosti, ma tu la-vi sta mjeli šperančo narditi dan dobar afar, zak' kokošti njeso neslé tu tjem ča-su. Očá u obeča sinu zvuj dobreá afarja dobró srenčo za simpri.

»Jajca bomo drao prodal. Za soute, ki ve bomo jeli več koj šolit, čemo lošti ta na lotarijo. Suárno čemo uérhati. Potem čemo kupiti praščičá. Čemo a ubiti an narditi salam. Kako čemo beti kontenti, kar ve a bomo jedli s kruham!«

»Očá, brez kruha, rut salam, saj to če a beti dosti,« u reče sin.

»Ne! S kruham to muore jesti salam. Kuo te vješ ti!«

»Brez kruha očá, rut salam čemo jesti.«

»Mouči! Ja jo djem, ki čemo a jesti s kruham.«

»Brez kruha!«

»S kruham!«

»Brez — — —.«

Anjelé sin u nje moru več finiti besjede. Očá e udaru s palico sina an koš z jajci. Palice u se boji še pás. Sin u začne utjekati, očá pa za njem. Palica ne toukla kar ne morla, ma ne dougo. Te parvi e se razder sin, de mu je očá razbiu use jajca. Kar e se očá nazat oleđu, u vidi, de je on sve rastresu an pobiu, kar je letóu za sinom.

Uárnili so se ta kiši brez lošti ta na loterijo, brez salamou, brez kruha an brez jajce.

Takuo kot sta se dogovorila, takuo se je zgodilo. Mati je parneslá otroka an južno, pes se je parbližu, kar so bli usi na puoju. Vouk se je parbližu an je teu nesti otroka. Pes je laju, domači šo hitro paršli gledat, vouk je zbežu u gozd, pes pa je letu za njim. A pes je pozabu kaj je vouku objubou an ga je močno oklú. Vouk je uteku, psa so domači vesjelo sparjel u hišo an mu dal za jest sira an kruha, ker je rješú otroka. Zvečer je šu pes iz hiše po vasi an je sreču vouka an

Zakuo o se maček umiva potem ko snje

Pasarón e parspoletóu tu žito za se najesti. Tje e se paršóu bliz še maček. Maček e začeu loviti pasarona za ha snjesti za obét.

»Oj, oj!« e zahóuknou pasaron. »Te žej douho, ki jo živim ta na tjelem svjetu an njemas šnje majednega vidou, ki bi tóu me snjesti za obét, ne da bi se prej umóu.«

Maček e luožou ta na tlá pasarona. Začu e se oblízovati an se umivati s parkje. Pasaron e spleholéu. De bi le vidali káko!

Od táboto maček prej o snje obét. Šelé potem o se oblízuje an s parkje umiva.

PALICA NE TOUKLA KAR NE MORLA, MA...

UGANKE

Tvoje je, pa ga drugi ljudje več nucajo ku ti. Kaj je tuo? (Tvoje ime)

Kaduo je kontent, če ostane brez kruha? (Pek, ki ga prodaju)

Kaj je na sred Dreke? (Crka e)

Katjera voda je narbuj draga? (Tista, ki jo oštet ušje u lonác, ki darži en liter)

Kaj fižola gre u lonác, ki darži en liter? (Níc, ker ga muoreš sam notur dít)

Kaj je narbuošje na krvaji nogi? (Meso)

Kedaj je norec narbuj pametan? (Kadar mouči)

Peče nuoč an dan an ankul ne zgori. (Koptva)

Kaduo je puosod na duome? (Puz)

Katjero blaguo narveč nese? (Kokos)

Prede pa ne ulječe niti. Kaduo? (Maček)

Kje se nosi narveč klobukou? (Na glav)

Use u hiši zgori, samuo hiša ne. Katjera? (Pipa)

Zakuo u mà zec kratak rep?

Kar e bi zec še mau, e šou se učit za marangona. Marangonova fameja ne mjela uárt an ta na uárt dosti breskvi. Zec e simpri hodóu tu uárt breskve jest. Ospodar e tuo vidou an e ga zaper tu marangonerijo, ejtako, ki zecu e reštou rep ta med uratami. Paršóu e pás an zalajou. Zec e se prestrašou a utekou tu host. Rep pa e mu reštou ta med uratami. Od táboto u živi zec tu hosti an u má kratak rep.

Odgovorni urednik: Tedoldt Vojmtr
Založnik: »Matajura d. o. z.«
Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47 z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

SPISAL: OTON ŽUPANČIČ

SNEGULJČICA

ILUSTRIRAL: M. MEDVET

»Zralce, zralce na steni, obrazek mi dobro poglej, potem pa, katera je lepša od mene devojka, povej!«

»Kraljica, kraljica prejasna, jaz pa ti tako povem: Sneguljčica je najlepša, to znano je vsem ljudem!«

»Sneguljčica — pastorka moja? Biriči, zvežite jo pa v črno goró med zverine takoj odvedite jo!«

A kraljič devete dežele šel jutraj je rano na lov in našel je v gori Sneguljko in vzel jo nevesto domov.

»Zralce, zralce na steni, obrazek mi dobro poglej, potem pa, katera je lepša od mene devojka, povej!«

»Od tebe ni lepše devojke v širnem kraljestvu tem!«

»A kje je še kako kraljestvo, kjer lepša devojka živi?«

»A to je deveta dežela, tam Sneguljka je lepša kot ti!«

»V deveti deželi, tam Sneguljčica je lepša kot ti!«

»Zralce, zralce, ti lažeš!« Kraljica zralce zdrobi — a koscev zdaj tisoč ji kliče: »Sneguljka je lepša kot ti!«

Prisel iz devete dežele je kraljevič mladi z vojsko, kraljica je krono zgubila, zbežala je v črno goró.